EL NOU EIXAMPLE DE “EL VEDADO” DE 1859 A LA HABANA

RESEÑA: VARIACIONES SOBRE LA REGULARIDAD. *El proyecto de El Vedado en la formación de la Habana metropolitana* (2009). Tesis doctoral de Carles Crosas Armengol, dirigida per Xabier Eizaguirre i Garaitagoitia

Miquel COROMINAS AYALA

La magnífica tesi doctoral¹ de Carles Crosas Armengol, investigador i professor del Departament d'Urbanisme, adscrit al centre de recerca Laboratori d'Urbanisme de Barcelona (LUB), i dirigida pel professor Xabier Eizaguirre ens posa davant d'un projecte que respon a la demanda de la nova societat industrial del segle XIX.

Hem de destacar, primerament, la qualitat del dibuix. El dibuix és una eina fonamental d'aquesta tesi, probablement el seu sistema principal d'expressió. Es tracta d'uns dibuixos molt molt precisos i explicatius dels diferents aspectes del projecte. Aquest caràcter analític contrasta amb algunes visions d'altres dibuixos més subjectius que aporten lectures sintètiques de temes de difícil quantificació.

El treball mostra inicialment l'estat actual del barri, des de diverses lectures. Unes més clàssiques -estructura viaria, espais lliures, equipaments-, i altres més innovadores agrupades sota l'epígraf de “variables de proximitat” on es parla d'ordre complex, equilibri dissonant, composició flexible. Més endavant conceptes com els ritmes i les relacions, la permeabilitat, els espais diferenciats, aporten innovació en la lectura de la ciutat.

A la part central del treball s'expliquen els projectes, molt ben documentats, les adicions territorials i els processos que han conformat des de l'origen aquesta part de la ciutat de La Habana. La referència a la modernitat del projecte és un dels arguments central d'aquest capítol i la comparació amb l'Eixample de Barcelona o amb les quadrícules d'Índies, i fins i tot les nord-americanes el recurs.

El Vedado es redacta el 1859, el mateix any que l'Eixample de Cerdà per a Barcelona. No s'ha trobat cap tipus de referència entre els projectes o els autors, tot i la coincidència temporal i la similitud d'algunes mides dels ele-

¹ La tesi amb títol : “Variaciones sobre la regularidad. El Proyecto de EL VEDADO en la formación de La Habana metropolitana” es va llegir el día 12 de noviembre de 2009 a la UPC amb un tribunal format per Manuel de Solà Morales (President), Maria Rubert de Ventós (ETSA Barcelona), Mario Coyula Cowley (CUJAE La Habana), Víctor Pérez Escalano (ETSA Sevilla) i Daniel Zarza Balluguera (Universidad de Alcalá, Madrid) i va obtenir la qualificació d'Excel·lent Cum Laude. Las imatges d'aquest article provenen de la mateixa tesi doctoral.

ments bàsics. L'autor es l'enginyer civil Luis Iboleon Bosque. Té com documentació del projecte un únic plànol d'alineacions i parcel·lació a la escala de 1 per 2.000, de 103 x 215 cm. Està firmat a la Habana el 3 de setembre de 1859, on consta l'aprovació del Capità general Governador superior civil Marqués de la Habana. Inicialment de l'àmbit es deia "El Carmelo", nom d'una de les finques agrícoles principals de l'àmbit.

La modernitat de "El Vedado" es un tema apuntat per l'autor però no suficientment explicat. Es tracta d'un projecte d'eixample modern del segle XIX que té les característiques següents:

- L'emplaçament és un lloc de gran bellesa i salubritat, segons s'esmenta en la documentació del tràmit administratiu del projecte.

- La topografia de l'emplaçament és adequada amb pendents del 2% en la part superior, del 5-6% en la intermitja i quasi nul·la en la franja marítima.

- Una gran superfície: 155 ha inicials, ampliades en successives fases fins a 550 ha.

- Elements bàsics innovadors:

- Carrers ordinaris força amples (16 m) i arbrats.

- Avingudes i passeigs principals molt amples de 25 i 52 m.

- Mançanes quadrades força grans de 100 m de costat.

- Equipaments distribuïts per la trama. Es una llàstima que no fos més agosserant amb la proposta d'espais lliures.

És evident que el projecte supera la dimensió dels carrers estrets de la trama fundacional de "la Habana Vieja" d'uns 6 m i de les seves menys regulars illes. El projecte del Vedado també supera les dimensions de carrers i illes del primer creixement a l'oest de La Habana Vieja i del segon "Centro Habana" aquest amb uns carrers de 10 m i unes illes de 60x70 m, també a l'oest de l'anterior i que limita finalment amb El Vedado.

Pel que fa a la vialitat (proporció de carrers respecte la superfície total) si ens referim al mòdul carrer-illa característic, ens dona una proporció del 26%, propera al 30% de Barcelona per l'àmbit modular. Estem doncs davant d'un projecte de gran modernitat. No és d'estranyar que edificis molt representatius de la ciutat s'hagin implantat a El Vedado amb gran facilitat. Podem trobar un ampli ventall d'edificis de totes les edats, usos i tipologies. Es tracta d'un teixit urbà molt flexible, una de les característiques de la seva modernitat.

Trames dels diferents barris que componen La Habana.

Esquerra: Treball de restitució dels diferents Repartiments. Detall de la parcel·lació i numeració de mançanes. Dreta: Interpretació del Plano de El Carmelo.

El Vedado, dues vistes a vol d'ocell. Esquerra: Al començament del segle XX. Dreta: La "manhattanización" de El Vedado.

Interpretació del sector de la Rampa: espai públic i activitats als baixos.

Tot i el seu gran valor com seu d'activitats centrals, "El Vedado" manté un alt valor residencial amb 130.000 habitants, el que suposa una densitat força elevada de 235 hab/ha. El fet de mantenir un elevat nombre d'activitats centrals i una alta densitat residencial li dona un valor excepcional. Aquesta qualitat per desgràcia per a les nostres ciutats no es molt comú degut a la desertització dels centres urbans produïda per la forta pressió de les activitats terciàries. Poques altres ciutats mantenen aquest desitjat equilibri, i en aquest sentit són significatius els casos dels eixamples de Barcelona i de Manhattan. Aquest aspecte de la representativitat, o millor, de la identitat de la trama i la ciutat està apuntat en el treball i es fa referència a les ciutats de Buenos Aires, Mèxic DF, Montevideo i Sao Paulo, a més de La Habana.

Es també molt atractiu el darrer capítol anomenat "Huellas" on es presenten les traces deixades per diferents plans o projectes sobre el "El Vedado". Aquest apartat hagués agradat sense dubte a André Corboz.

La seva lectura o fins i tot la seva visualització esdevé un plaer pels sentits, no solament dels especialistes, sinó fins i tot de les persones que aprecien les grans ciutats. No es d'estranyar que el 24 de Juliol de 2012 rebés el Premi Extraordinari de Doctorat en l'Àmbit d'Arquitectura, Urbanisme i Edificació de la Universitat Politècnica de Catalunya.

La seva publicació es imprescindible per aportar coneixement sobre la ciutat de La Habana i sobretot sobre els eixamples del XIX i també com sistema de representació de la ciutat.